לקוטים על ספר התניא

מהותו ומעלתו

א. ספר התניא הוא התורה שבכתב[1] של תורת חסידות חב"ד.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ[2])

ב. בימי בחרותו חפץ כ"ק אדמו"ר הצ"צ לנקד את ספר התניא ולחלקו לפסוקים. כשהחליט לעשות כן, חלם באותו הלילה שהוא לומד הלכות כתיבת ספר תורה, והנה באה לפניו שאלה בספר תורה שכתבוהו כדינו, אלא שניקדוהו וחילקוהו לפסוקים, מה דינו, ולאחר אריכות הפלפול הכשירו. וכשהקיץ הבין את הרמז.

באותו יום הי' עליו להיות אצל זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן לרגל איזה ענין, וכשדרך על המפתן לצאת אמר לו אדה"ז: „ספר תורה שניקדוהו וחילקוהו לפסוקים פסול, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שעולם לצירופים שונים".

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ[3])

ג. הוד כ"ק רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וכן החסידים הראשונים וזקני החסידים שבכל דור ודור, התייחסו לספר התניא בהדרת קודש, ע"ד הדרת הקודש שבה מתייחסים לחומש.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[4])

ד. מובן בפשטות, שהתואר „תורה שבכתב **של תורת החסידות" ניתן לספר התניא לא רק משום שאדה"ז כתבו בעצמו (משא"כ דרושי החסידות שלו, שאמרם בע"פ ונכתבו ע"י תלמידיו), אלא לפי שהיחס דספר התניא לשאר תורת החסידות הוא בדוגמת היחס דתושב"כ כפשוטה לתושבע"פ (שהרי לשון רבותינו נשיאינו הוא בתכלית הדיוק). ובכמה פרטים:**

א) החילוק[5] בין תושבע"פ לתושב"כ[6] הוא, שבתושבע"פ נוגע בעיקר הבנת והשגת **הענין הנלמד, ואין נוגע כ"כ הדיוק באותיות ובתיבות; משא"כ בתושב"כ צ"ל כתיבת כל אות בדיוק, והעיקר בלימודה הוא קריאת האותיות[7]. ועד"ז בנוגע לספר התניא, שנכתב באופן שכל** אות **שבו מדוייקת בתכלית בחסר ויתר[8].**

---

1) ראה גם לקמן אותיות כב. לו. מא. נט. **2)** סה"ש תש"ג ע' 59. **3)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסז. קיצורים והערות ע' קכה ואילך. **4)** אגרות־קודש שם ע' רסא. קיצורים והערות ע' קיח. **5)** שממנו נובע חילוק להלכה בפועל באופן לימודם – בתושב"כ אף אם „לא ידע מאי דקאמר", ובתושבע"פ דוקא כשמבין (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב־ג. וש"נ). **6)** ראה תו"א וארא נז, ד ואילך. לקו"ת ויקרא ה, ב ואילך. ובכ"מ. **7)** וי"ל שמטעם זה נתחדש הענין דתושב"כ רק לאחר מ"ת: כללות ענין התורה – הי' גם קודם מ"ת, כמארז"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א) „אלפיים שנה קדמה תורה לעולם". וגם לימוד התורה כבר הי', כמארז"ל (יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם מו, כח. ובכ"מ) „מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם .. אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי' כו'" [וכמארז"ל (ע"ז ט, א) „שני אלפים תהו שני אלפים תורה כו'", ש„שני אלפים תורה" התחילו מזמן אברהם אבינו]. וגם היתה אצלם בכתב, כמ"ש הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג) „וחיבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו". ומ"מ, קודם מ"ת לא הי' בזה גדר תורה שבכתב (לענין החילוק בין דברים שבכתב לדברים שבע"פ וכו'), דכיון שקודם מ"ת היתה הגזירה ד„עליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה" (שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו), הי' כן גם בנוגע לתורה גופא – שה„עליון", הרוחניות שבתורה (הבנה והשגה), לא ירד ל„תחתון", הכתיבה והספר הנכתב, שיהי' חפץ של קדושה*. ורק לאחר שבטלה הגזירה נתחדש ש„העליונים ירדו לתחתונים", שהתורה ירדה למעשה, תורה שבכתב, „והמכתב מכתב אלקים הוא" (תשא לב, טז), וכשהאדם אוחז בידו ספר תורה וכיו"ב הרי הוא נוקט חפץ של קדושה. ואין זה ענין של ירידה בתורה ח"ו, דאדרבה – כללות הענין דחיבור עליון ותחתון (ביטול הגזירה) מורה על המשכה ממקום עליון ביותר, למעלה מגדר החילוק דמעלה ומטה, כי דוקא כשההמשכה היא ממקום עליון זה נפעל כללות הענין דחיבור מעלה ומטה. ובנדו"ד – שהתורה כפי שהיא במעשה, „בכתב", היא „מכתב אלקים", חיבור עליון ותחתון. ועד"ז בנדו"ד (ספר התניא) – שאף שגילוי תורת החסידות באופן דכתב (ודפוס) הוא ענין של ירידה כו', מ"מ נפעל ע"ז עילוי גדול יותר, בדוגמת העילוי שנפעל בעת ביטול הגזירה דמ"ת. וכמובן בפשטות, שכאשר תורת החסידות באה באופן דכתב (ודפוס) אפשר ללמדה מתוך הספר, ואז ישנו העילוי ד„אותיות מחכימות" וכו'. **8)** ראה לקמן אות כב ואילך.

*) ומה שבא בכתב הוא רק כדי לפרסם כו' את הדיבור, מצד „אותיות מחכימות", ומועיל לזכרון (ראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"א) וכו'. ולהעיר מהמבואר בענין קיום המצוות של האבות, שהי' בעיקר ברוחניות, וקיומן בגשמיות (כמו המקלות דיעקב שהיו במקום תפלין – זח"א קסב, א. וראה סה"מ תקס"ב ח"א ע' יב. ועוד) הי' טפל לחלק הרוחני של המצוה (ראה לקו"ש ח"ג ע' 888. ח"ה ע' 327. ועוד).

ב) כשם שתושב"כ היא היסוד לתושבע"פ ("פירושה" של תושב"כ), וכלולה בה כל תושבע"פ, עד "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"[9], וכמאמר[10] "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא" – כן הוא בספר התניא, שעליו מיוסדים, וכלולים בו, כל עניני תורת החסידות וכל הפירושים והביאורים שבה.

וכשם שבתושב"כ כלולים לא רק העניינים שנתגלו לאח"ז, אלא גם עניני תורה שנלמדו קודם מ"ת – כן הוא בנוגע לספר התניא, שכלולים בו גם עניני תורת החסידות שגילה אדה"ז קודם כתיבת התניא.

ויתירה מזו י"ל, שנכלל בזה גם תורת הבעש"ט והמגיד[11] (שהם עצמם לא כתבו את תורתם באופן של תושב"כ, אלא היתה אצלם רק בבחי' תושבע"פ, ונכתבה ע"י תלמידיהם[12]) כפי שנתבארה בתורת חסידות חב"ד, שהרי אדה"ז המשיך את עניני החסידות הכללית בהבנה והשגה ("יתפרנסון"[13]) בתורת חסידות חב"ד[14], החל מספר התניא, ונמצא שבספר התניא הובאו בכתב (והוא הספר הראשון שבו הובאו באופן דתושב"כ) גם עניני תורת החסידות הכללית[15].

ג) כשם שהעניינים שבתושב"כ, ואפילו מצוותי', "אינן גלויות וידועות מפורשות אלא ע"י תורה שבעל פה"[16] – עד"ז הוא גם בנוגע לתורת החסידות, שלא די בלימוד ספר התניא בלבד, אלא צריך ללמוד ולהבין ולהשכיל בעוד ספרים דתורת החסידות.

(כ"ק אדמו"ר[17])

ה. המגיד ממעזריטש אמר שספר התניא הוא תורה מג"ע העליון.

(כ"ק אדמו"ר הזקן[18])

ו. הרה"ק ר' ברוך ממעזבוז אמר על ספר התניא שהוא "ספר השכל"[19].

(כ"ק אדמו"ר הזקן[20])

ז. דברי הרבנים הצדיקים ר' יהודה ליב כהן ור' זוסיא מאַניפאָלי לשלוחי אדה"ז שנסעו אליהם כדי להתיישב עמהם ע"ד הדפסת ספר התניא[21]:

הרה"צ ר' יהודה ליב כהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגפות הרוחניות דעקבות משיחא".

והרה"צ ר' זוסיא מאַניפאָלי אמר: "עם ספר התניא ילכו ישראל לקראת משיח צדקנו".

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[22])

ח. הרה"צ ר' לוי יצחק מבאַרדיטשוב, כשראה את ספר התניא בפעם הראשונה, אמר: "זהו פלא, רבונו של עולם גדול כ"כ – להכניסו בספר קטן כ"כ".

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[23])

ט. ביאור פתגם רלוי"צ מבאַרדיטשוב הנ"ל[24]:

על התורה בכלל נאמר[25] "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", ועאכו"כ – כשמדובר אודות פנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא" ו"נשמתא לנשמתא דאורייתא"[26], רזין ורזין דרזין שבתורה.

ויתרה מזו – שהתורה היא "שעשועים גו'" לפניו"[27], ועאכו"כ פנימיות התורה, שבה ישנו הענין ד"אנא נפשי כתבית יהבית"[28] בגילוי [משא"כ בנגלה דתורה, ששם ענין זה הוא בהעלם, שהרי "דיברה תורה כלשון בני אדם"[29]], שהרי מדובר בה אודות עשר הספירות וכיו"ב, שגם אם אין יודעים מהותן אלא מציאותן בלבד, מ"מ יודעים שמדובר אודות ענינים נעלים ביותר.

וזה הי' הפלא בעיני רלוי"צ מבאַרדיטשוב – שאדה"ז, כפי

---

9) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252. **10)** ראה זח"ג רכא, א. **11)** וכמרומז (וקרוב למפורש) בהסכמת רי"ל הכהן לספר התניא – "אשר מכבר נגלה מסתריו יושב בשבת תחכמוני אצל אדוננו מורנו ורבנו (המגיד) .. וכעת ישמח ישראל (הבעש"ט) בהגלות דברי קדשו כו'". וראה גם לקמן שם אות יב. **12)** ראה אגה"ק סכ"ה ש"הבעש"ט ז"ל הי' אומר ד"ת בל"א ולא בלה"ק", והספרים שבהם נכתבו תורותיו "הם לקוטי אמרותיו הטהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי כו'". **13)** תקו"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35. וש"נ. **14)** ראה סה"ש תרפ"ח ע' 18 ואילך שגילוי הבעש"ט והמגיד הי' הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה ע"י אדה"ז, בדוגמת עבודת האבות שהיתה הכנה לגילוי העצמות דמ"ת. וראה סה"מ תרפ"ה ע' עט (בשם אביו אדמו"ר מוהרש"ב – הוספות לסה"מ עטר"ת ע' תרעג). **15)** ועפ"ז י"ל בדיוק לשון אדמו"ר מוהריי"צ בכ"מ (אגרות־קודש שם ע' רסט. ועוד) שהתניא הוא "תורה שבכתב דתורת החסידות" סתם – שהכוונה בזה היא לכללות תורת החסידות, גם תורת החסידות הכללית.

16) ל' אדה"ז – אגה"ק סכ"ט (עיי"ש בארוכה). **17)** לקו"ש ח"ט ס"ע 346 ואילך. ח"כ ע' 182 ואילך. חכ"א ע' 449. אגרות־קודש חכ"ב ע' קנ. תו"מ חל"ד ע' 283. תשמ"ב ח"א ע' 473 ואילך. תנש"א ח"א ע' 280 הערה 17. ח"ב ע' 20 הערה 110. ח"ד ע' 173. שיחת כ"ד טבת תשמ"א. **18)** אגרות־קודש אדה"ז ע' תסד. **19)** נ"א: "מוסר השכל". **20)** שם ע' שעא. **21)** ראה לקמן אות טז. לקמן בהסכמות אות ה. **22)** אגרות־קודש ח"ד ע' רסו וקיצורים והערות ע' קכה (בשם החסיד ר' משה ווילענקער שהי' אחד מהשלוחים). **23)** תו"מ – רשימת היומן ע' שיח. וש"נ. **24)** דפשיטא שאין זה דבר צחות בעלמא, שהרי אפילו "יושבי קרנות" לא יאמרו ח"ו דבר צחות בנוגע להקב"ה, לאדה"ז ולספר התניא קדישא, ועאכו"כ – ר' לוי יצחק מבאַרדיטשוב, מגדולי תלמידיו של המגיד ממעזריטש. **25)** איוב יא, ט. **26)** ראה זח"ג קנב, א. **27)** משלי ח, ל. **28)** שבת קה, א. **29)** ברכות לא, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

שהוא נשמה המלובשת בגוף, הכניס „רבונו של עולם גדול כ״כ״ – פנימיות התורה, שבה „אנא נפשי כתבית יהבית״ בגילוי, ו„ארוכה מארץ מדה גו׳״ – ב„ספר קטן כ״כ״, בענין של הסברה בשכל, חכמה בינה ודעת.

[ובשכל גופא – במדריגה התחתונה ביותר שבו, לא רק בשכל דנפש האלקית (אפילו כפי שהוא מלובשת בגוף, שגם שם היא מוגבלת בתכלית ההגבלה, שלא כמו הנשמה בהיותה במעמד ומצב ד„חי ה׳ אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו״[30]), אלא גם בשכל דנפש הבהמית (ע״י הממוצע דנפש השכלית, שהיא ההתחלה דנה״ב[31]). ועד שנמשך (לא רק בשכל דנה״ב, אלא) גם „בפיך ובלבבך לעשותו״[32], בכח העשי׳ דנה״ב].

ומובן שההמשכה בשכל היא צמצום עצום אפילו לגבי עצם הנפש של אדם מישראל, ועאכו״כ – לגבי פנימיות התורה, רזין דרזין דאורייתא, שבה „אנא נפשי כתבית יהבית״ בגילוי.

וזהו חידושה של תורת חסידות חב״ד לגבי תורת החסידות הכללית[33]:

תורת החסידות הכללית ניתנה ע״י אמרות קצרות, או ע״י מעשה בפועל – ענין המופתים (ועד שהלשון המורגל בפי העולם לגבי ענין של מופת גלוי הוא „בעל־שם׳סקע מעשה״[34]), שבאופן זה נמשכת פנימיות התורה שלא בהדרגה ושלא בגילוי, אלא באופן של ביטול; ואילו חסידות חב״ד חידשה שתומשך פנימיות התורה בהדרגה ובגילוי, בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת.

(כ״ק אדמו״ר[35])

י. על פתגם רלוי״צ מבאַרדיטשוב הנ״ל יש להוסיף, שציורים כאלה במוחין ומדות בני־אדם – הן אלו הדברים שמצד התולדה, והן אלו שנעשו מצד הרגילות והעבודה, הן לטב והן למוטב, עם החסרונות והמעלות שבכל סוג, והעצות, הן ליציאה מהרע ומהגשמי, והן לעלות בסולם הקודש – יכול הי׳ לגלות באותיות הכתב רק מי שהוא נשמה דאצילות, נשמה כללית, אשר כמו שהיא למטה כך ממש היתה בהיותה בהלבשה.

(כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב[23])

יא. ספר התניא הוא ענין שכלי. והיינו, שלאחרי כל העילויים הידועים לנו במהותו של ספר התניא, שאין למעלה ממנו וכו׳ (וממילא מובן שבמהותו הוא למעלה מן השכל) – מ״מ, מקישור הענינים שבו ומהענינים הנכתבים לשם הבהרת דברים („באַווּאָרענישן״), שכאן צריך להבהיר פרט פלוני וכאן צריך להבהיר פרט אחר, ניכר שכתיבתו היא בהנהגה שכלית.

ואף שאדה״ז כתב את ספר התניא בשנת תקנ״ו, „לפני פטרבורג״, שאז לא היתה עדיין תורת החסידות בהתלבשות שכלית כ״כ [ולכן הכתבים הנמצאים מאתו מקודם תק״ס, ועד״ז כמה כתבים מאדמו״ר האמצעי שנכתבו קודם תק״ס, נכתבו באופן אחר לגמרי] – מ״מ כתבו בדרך הכתבים ש„לאחרי פטרבורג״, משנת תק״ס ואילך, שהם שכליים[36].

וטעם הדבר – כיון שספר התניא הוא היסוד דתורת החסידות, וא״כ הרי הוא קיים לדורי דורות, וכיון שענינה של תורת החסידות הוא התלבשות בשכל, נכתב גם ספר התניא באופן זה.

אילו, ח״ו[37], הי׳ אדה״ז כותב את ספר התניא כדרך הכתבים הקודמים – הי׳ כותבו באופן אחר לגמרי, ע״ד חסידות פולין (רק באופן נעלה יותר), באופן השייך רק למדות. ואזי לא היו נמצאים אצלו חסידים, כי אם מנין בדוחק, אלו שהפכו את מדותיהם.

(כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב[38])

יב. בכל פינה שאתה פונה בספר התניא – רואים את גודל אהבת ישראל האלקית של אדה״ז.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[39])

יג. ספר התניא הוא ליקוטי עצות, רפואה לתחלואי הנפש, והוא חיבור הבא ממעלות אנשים וחסרונם, ואינו דומה לחיבור של מחבר.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[40])

יד. בספר התניא (תורת הנסתר של אדה״ז) ישנו צד השוה לתורת הנסתר של הרמב״ם[41] (עד כמה שניתנה רשות להביא לידי גילוי עניני מעשה מרכבה ומעשה בראשית[42] בזמן הרמב״ם[43]), בספריו העוסקים ב„הנסתרות

30) מלכים א יז, א. וראה לקו״ש חכ״ה ע׳ 147 הערה 53. וש״נ. **31)** ראה לקו״ת בחקותי מז, ג ואילך. **32)** נצבים ל, יד – הפסוק שעליו מיוסד ספר התניא. **33)** ראה גם לקו״ש ח״ו ע׳ 40. ועוד. **34)** ראה גם סה״מ תשל״ט ע׳ טו. **35)** שיחת כ״ד טבת תשל״ט. **36)** ובפרט בנוגע לאגה״ת, שאדה״ז חזר וכתבה פעם נוספת „לאחר פטרבורג״ באופן אחר, היינו באופן שכלי (ולא כשאר ספרי מוסר). ולכן אנו רואים בו כמה דברים שכפל שתי פעמים, ובפעם השני׳ – עם הוספות, ויש בו השכלות עמוקות. **37)** כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב העיר שמותר לומר ע״ז לשון „ח״ו״. **38)** סה״ש תורת שלום ע׳ 55 ואילך. ע׳ 114 ואילך. **39)** סה״ש תש״ג ע׳ 64. **40)** סה״ש תר״ץ ע׳ 131. **41)** ראה לשונו במאמר תחיית המתים ספ״ב: „שדברי תורה יש להם נגלה ונסתר, ולזה יקראו הנסתר סתרי תורה״, ושם – שזהו מה שביאר במו״נ (וכמ״ש בפתיחת המו״נ שמה שמבאר בספרו הם דברים נסתרים). **42)** ראה בארוכה פתיחת הרמב״ם למו״נ. **43)** להעיר מהמבואר בסה״ש תש״א ע׳ 154 בענין אופן השתלשלות הקבלה ותורת הנסתר, ושם מזכיר שהרמב״ם מתחיל ספרו בר״ת דשם בן ארבע. וראה

לה' אלקינו"[44] – ד' הפרקים הראשונים בספרו „משנה תורה", ובאריכות גדולה – בספרו „מורה הנבוכים"[45]:

תכליתם של „ארבעה פרקים אלו"[46], ובפרט – תכליתו של „מורה הנבוכים" (כשמו), אינה רק להוסיף ידיעות באלקות וכיו"ב, אלא להוסיף אור ובהירות לאלו הנבוכים בדעות[47]; ומעין זה בספר התניא, שהוא „תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה .. בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'"[48], אפילו למי ש„שכלו ודעתו מבולבלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה'"[48] (ולכן אינו יכול ללמוד דרך בעבודת ה' מספרים אחרים)[49].

ויש להעיר ולהוסיף[50], שתחלת ספר התניא היא כעין ודוגמת ענינם של הפסוקים שבהם פותח הרמב"ם את ספריו הנ"ל:

לשון אדה"ז בדף השער „לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה" – הם בדוגמת תוכן הפסוקים „משוך חסדך גו'"[51] (שבתחלת ספר המדע) ו„הודיעני דרך זו אלך גו'"[52] (הפסוק הא' שבמו"נ[53]); התחלת ההקדמה – בפסוק[54] „אליכם אישים אקרא", שהוא הפסוק הב' שבמו"נ[55]; וההמשך בפסוק[56] „שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה'" – כעין ענין הפסוק[57] הג' שבמו"נ, „הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי"[58].

(כ"ק אדמו"ר[59])

אופן חיבורו

טו. אדה"ז סידר את ספר התניא ממאמרי ג' השנים שמשנת תק"נ ואילך, ומעצות שניתנו לשואלים ביחידות בזמנים שונים.

בשנת תקנ"ד כבר הי' הספר מסודר בכתב, ולערך כשתי שנים הי' הולך מיד ליד בהעתקות בכתב, ולאחר שראו שההעתקות נשתבשו – מסרו לדפוס, וכשנה וחצי עברו עד שנגמר בדפוס.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[60])

טז. ובפרטיות יותר:

ספר התניא הוא ליקוטי עצות שענה אדה"ז לאנ"ש ביחידות במשך עשר שנים, משנת תק"מ עד שנת תק"נ. אדה"ז כתבו בתקופות שונות, במשך כמה שנים[61], והוסיף וגרע ודייק בכל תיבה ותיבה[62].

כמה פרקים היו ידועים בין החסידים ותלמידי ה„חדרים"

גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 41. **44)** נצבים ל, כח. וראה לקמן בהקדמה. רפמ"ד. ועוד. **45)** כן הוא בפתיחת הרמב"ם למו"נ קרוב לתחלתה (בהעתקות שלפנינו): „ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים" (בה"א), וכ"ה בהוצאת קאפח ועוד, וכן נקרא בכמה ראשונים. אבל בכ"מ רגיל הר"ת „מו"נ" (בלא ה"א). **46)** רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד הי"ג. ולהעיר ששם (ה"י) מבאר שב' פרקים הראשונים הם מעשה מרכבה, וב' פרקים שלאח"ז – מעשה בראשית (עיי"ש), ע"ד החילוק דארבע אותיות שם הוי'. **47)** ראה בארוכה פתיחת הרמב"ם למו"נ. וראה גם אגרת הרמב"ם לתלמידו ר' יוסף שלפני הפתיחה למו"נ. **48)** לשון אדה"ז לקמן בהקדמה. **49)** אלא דמ"מ חלוק הוא ספר התניא מספר המו"נ, שהמו"נ* לא נועד (כולו) לכאו"א [כמ"ש הרמב"ם, ש„כוונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמנתו אמיתת תורתנו, והוא שלם בדתו ובמדותיו, ועיין בחכמת הפילוסופים וידע ענייניהם כו'", „המאמר הזה דברי בו עם שנתפלסף .. וידע חכמות אמיתיות והוא מאמין כו'" (פתיחת הרמב"ם למו"נ), „שיאות לאחד המעולה ולא יאות לעשרת אלפים הסכלים" („צוואת זה המאמר" שלפני ההקדמה)**, וכתב כמה אזהרות בנוגע לאופן לימוד ספרו], וגם בספרו זה עצמו כתב כמה ענינים ברמז (כמ"ש בפתיחת ספרו „כי כוונתי שיהיו האמיתיות מושקפות ממנו .. נעלמות מהמון העם כו'"), משא"כ ספר התניא הוא ספר המתאים לכאו"א מישראל, שהרי הוא „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד", דפשוט שפסוק זה קאי על כאו"א מישראל בכל מצב שהוא, ולכן קראו אדה"ז בשם „ספר של בינונים", ש„מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך" (לקמן רפי"ד). **50)** כן יש להעיר, שספר התניא, כפי שנדפס ע"י אדה"ז בעצמו, היו בו ג' חלקים כבמו"נ. **51)** תהלים לו, יא. **52)** שם קמג, ח. **53)** לפני הפתיחה. **54)** משלי ח, ד. **55)** אלא שיש חילוק ביניהם – בב' פרטים: (א) הרמב"ם מקדים לפנ"ז (כתפלה להקב"ה) את הפסוק „הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי"; (ב) הרמב"ם מביא גם את סיום הפסוק – „וקולי אל בני אדם". **56)** ישעי' נא, א. **57)** משלי כב, יז. **58)** וגם ב' הפרטים שבפסוק זה – „הט אזנך ושמע דברי חכמים (היינו דברי חכמים שלפני הרמב"ם שמביאם בספרו) ולבך תשית לדעתי (של הרמב"ם)" – יש דוגמתם בלשון אדה"ז: „שמעו אלי" – כענין „ולבך תשית לדעתי"; והמשך ההקדמה, שהספר מלוקט „מפי ספרים ומפי סופרים .. וקצת מהם .. באגרות הקודש מרבותינו שבאה"ק כו'" – כענין „ושמע דברי חכמים". וראה מפרשי המורה שם בפירוש הפסוקים. **59)** לקו"ש חכ"ו ע' 27 ואילך. תו"מ תשמ"ב ח"א ע' 481. **60)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' שכא. **61)** לפי הנוסח שמסר הרז"א בן כ"ק אדמו"ר מהר"ש בשם כ"ק דודו זקנו ר' נחום בשם כ"ק אדמו"ר האמצעי – עשרים שנה* (תקל"ה־תקנ"ה). **62)** וראה (ועיין) בלקו"א מהדורא קמא (קה"ת, תשמ"ב ואילך) ובהערות וכו' שם – כו"כ שינויים ממהדורא בתרא שלפנינו. ומסתבר לומר שהיו עוד כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון (ה„קונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה

---

*) ועד"ז ד' פרקים הראשונים דהרמב"ם – בנוגע **לטיול** בהם (ראה ל' הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד הי"ג. וראה מקומות שנסמנו בלקו"ש חכ"ו ע' 34 סוף הערה 82).

**) וראה באגרת לתלמידו הנ"ל: „ועוררתני פרידתך לחבר המאמר הזה אשר חברתיו לך ולדומים לך ואם הם מעט כו'".

*) וי"ל שמשך הזמן דעשרים שנה הוא ע"ד עשרים שנות עבודת יעקב אבינו בבית לבן (כמ"ש (ויצא לא, מא) „זה לי עשרים שנה בביתך"), ש„לבן" מורה על בחינה נעלית ביותר – „לובן העליון" (תו"א וישלח כד, ג. אוה"ת ר"פ וישלח. ובכ"מ), והיינו שגם כתיבת ספר התניא במשך עשרים שנה קשורה עם בחינה זו (כ"ק אדמו"ר – תו"מ תשמ"ב ח"א ע' 473 ואילך).

עוד קודם שחיבר אדה״ז את ספר התניא בספר מסודר, והם עצות שהורה בעל־פה לנכנסים ליחידות בשנות תקל״ט־תקמ״א, ובשנת תקמ״ב התחיל לדבר בהם ברבים.

בשנת תקמ״ד[63] סידרם אדה״ז בכתב פיסקא פיסקא, ללא סימני פרקים (כי היו ענינים בודדים, וביניהם גם מאמרים אחדים), והחסידים הראשונים חיברום כאחד בהעתקותיהם, ויקראו להם שם „ספר העצות״, ויש שקראו לו: „ספר הבירור״, „ספר העבודה״. בשנות תקמ״ז־מ״ט בערך חיברם אדה״ז בספר מסודר.

בר״ה תק״ן (ר״ה הראשון לחיי אדמו״ר הצ״צ) התחיל אדה״ז (בפעם השני׳) לומר תורה ברבים (כלומר: לא רק לפני התלמידים ויחידי אנ״ש) בסדרי עניני העבודה, ובזה החל לסדר את ספר התניא. הדרוש הראשון הי׳ על מארז״ל[64] „משביעין אותו תהי צדיק גו׳״, והוא הוא ג׳ פרקים הראשונים של ספר התניא[65]. בכל שבת ויו״ט הי׳ אומר פרק, חצי או שליש פרק מהתניא, וסיים ביו״ד כסלו תקנ״ד.

בקיץ תקנ״ב התחיל אדה״ז לסדר ממאמרים אלו (שנכללו בהם העצות שניתנו לשואלים ביחידות בשנים הקודמות) את ספר התניא בכתב, בחלוקה לפרקים, בצורתו כמו שהוא עתה לפנינו. הספר נתפרסם בהעתקות רבות בכתב, ע״י מעתיקים מיוחדים, בני דעת ובעלי כתב יד נקי, שנתמנו לזה ע״י עדת חסידי חב״ד כדי להזהר מטעויות[66]. בשנת תקנ״ג כבר היו העתקות רבות מפוזרות אצל אנ״ש בכל מרחבי המדינה, ובמשך כמה שנים נתפשט גם במדינות נוספות, כמו רומניא, גליציא וכו׳. העתקות אלו היו בקונטרסים, פרקים בודדים וחצאי פרקים, ונקראו בשם „קונטרסים״[67].

במשך השנתיים שלאח״ז נתפשטו ההעתקות ביותר, וע״י ריבוי ההעתקות בכתבי יד שונים, ובהן הרבה העתקות בלתי מדוייקות, נשתבש הרבה (כמבואר בהקדמה ובהסכמה). וביותר לפי שהמתנגדים בווילנא ובריסק התחילו לזייפו בכמה מקומות, והעתיקוהו ופרסמוהו עם הזיופים, ומהאי טעמא נזדרז אדה״ז למסרו לדפוס.

כשנה עברה עד אשר הסכים אדה״ז להדפיס את ספר התניא, בתנאי: (א) שיהיו עליו הסכמות הרבנים הצדיקים ר׳ יהודה ליב כהן ור׳ משולם זוסיא מאַניפאָלי. (ב) בלי הזכרת שמו. ואז כתב את ההקדמה.

בשנת תקנ״ו שלח אדה״ז צירים מיוחדים[68] אל הרי״ל כהן ורמ״ז מאַניפאָלי, כדי להתיישב עמהם אם להדפיס את ספרו. בשלהי אלול חזרו מנסיעתם עם ההסכמות, ואז הודיע אדה״ז למדפיס דסלאַוויטא על הסכמתו להדפיס את הספר, והתנה שהספר צריך להיגמר בדפוס לא יאוחר מתחלת כסלו תקנ״ז, ויובא מיד לליאזנא, למען יוכלו ללמוד בו בי״ט כסלו[69], יום ההילולא של המגיד ממעזריטש. באגרתו הקדושה למדפיס דסלאַוויטא התחנן שידייק מאוד בהגהת הספר בחסר ויתר, ולא ישחית הכוונה הפנימית שעלתה לו ביגיעה עצומה.

למעשה נתעכבה ההדפסה ונגמרה ביום כ׳ כסלו תקנ״ז, והספרים הראשונים הגיעו לליאזנא ביום שני דחנוכה, כ״ו כסלו תקנ״ז.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[70])

יז. ספר התניא נדפס בפעם הראשונה בט״ו אלף העתקים, בשנת תקנ״ח — חמשת אלפים, ובשנת תקנ״ט — עשרים אלף. ומדי שנה נדפס מספר מסויים.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[71])

יח. ספר התניא לא נתגלה בבת אחת. בתחלה הי׳ רק החלק הראשון — נ״ג הפרקים; אח״כ נתגלה חלק שני — שער היחוד והאמונה; ואח״כ חלק שלישי — אגרת התשובה. וכל זה בחיי אדה״ז.

אגרות הקודש נתגלו בדפוס לאח״ז, בשנה הראשונה לנשיאות כ״ק אדמו״ר האמצעי. האגרות אינן מסודרות לפי סדר זמן כתיבתן, אלא לפי סדר הענינים. האגרות הנדפסות אינן אלא מספר מועט ומצומצם מהאגרות שנכתבו ע״י אדה״ז. לאחר האגרות בא ה„קונטרס אחרון״, שאינו מסודר לפי פרקים[72].

על ענין זה כשלעצמו אפשר לדרוש תלי תלים של הלכות

(כ״ק אדמו״ר — שיעורים בספר התניא ע׳ 4[1] הערה 2). **63)** נ״א: תקמ״ה. **64)** נדה ל, ב. **65)** ראה גם „ליקוט פירושים״ לקמן רפ״א. וש״נ. **66)** לפי הנוסח הנ״ל (הערה 61) — בשנת תקנ״ה הי׳ הספר צרוף וזקוק בחסר ויתר, ואז נתן אדה״ז רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. **67)** אלו (הזקנים) שהורגלו בשם זה — ירשו גם אח״כ את השם הישן, וקראו את ספר התניא בשם „קונטרס״, „קונטרסים״. **68)** והם: החסידים ר׳ משה ווילענקער, ר׳ פנחס משקלאוו ור׳ יצחק משה מיאסטי. **69)** וי״ל בטעם הדבר — מצד השייכות דספר התניא לגאולת אדה״ז בי״ט כסלו (ראה לקמן אות מד) (כ״ק אדמו״ר — לקו״ש ח״כ ע׳ 182). **70)** אבות החסידות מהדו״ק סקכ״ז (צויין ב„מראה מקומות, הגהות והערות קצרות״. נדפס (בשינויים קלים) באגרות־קודש ח״ד ע׳ עדר) — ב„קבלה מזקני אנ״ש״. אגרות־קודש שם ע׳ כח. ע׳ רסב ואילך וקיצורים והערות ע׳ קיט ואילך (בשם החסיד ר׳ יעקב מסמיליאן) — צויין ב„מראה מקומות, הגהות והערות קצרות״. „דברי ימי הרבנית רבקה״ ע׳ ה. לקו״ד ח״א ע׳ כו בהערה. סה״ש תש״ג ע׳ 23. ע׳ 59. תש״ד ס״ע 92. תש״ח ע׳ 256 ואילך (וקיצורים והערות ע׳ קלז ואילך). 263 ואילך. „היום יום״ ו אדר שני. ט כסלו. **71)** סה״ש תש״ח ע׳ 258. קיצורים והערות ע׳ קלט. **72)** שני חלקים אלו ניתוספו ע״י בני המחבר, מכתביו שנכתבו בזמנים שונים ולסיבות שונות (כ״ק אדמו״ר — הגהה (כתי״ק)).

ב„הליכות עולם לו"[73]. כ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר ע"ז שהדבר מוסכם בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה: בישיבה של מעלה – „מתיבתא דקוב"ה" שבג"ע העליון, ובישיבה של מטה – בג"ע התחתון.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[74])

יט. בעת שכתב אדה"ז את ספר התניא, בכל ענין ומדריגה שהתעסק בכתיבתו – כן הי' מעמד ומצב נפשו הק': אם הי' זמן של מרה שחורה – הי' שוכן בפועל ממש ענין של מרה שחורה על פני כל החסידים, והי' נרגש מורא ופחד; ואם הי' מתעסק בענין של שמחה – היתה השמחה נעלית ורבה מאוד מאוד.

(כ"ק אדמו"ר מוהורש"ב[75])

כ. מובן מזה שכל תיבה בספר התניא נכתבה מתוך מסירות־נפש ויגיעה, כי בעת כתיבתה הי' צריך לאחוז באותה מדריגה.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[76])

כא. פעם מצא אחד החסידים את אדה"ז לומד בספר התניא, ושאלו: „האם גם אתם לומדים תניא?" והשיב אדה"ז: „אני מוצא[77] כאן חדשות יותר מאשר במעזריטש".

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[78])

דיוקו

כב. מכיון שספר התניא הוא ספר התורה שבכתב בתורת חסידות חב"ד, הרי לא זו בלבד שכל פתגם ופתגם שבו הוא מדוייק ומכוון, אלא אף כל מלה ומלה שבו היא מדוייקת בחסר ויתר.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[79])

כג. קבלה היא במשפחת בית רבי, אשר פעם נכנס מהרי"ל מיאנאוויטש אחי אדה"ז אל אחיו אדה"ז, ומצאו יושב אצל שולחן הכתיבה שלו וגליוני נייר כתובים לפניו, ובידו הימנית אוחז העט, ובידו השמאלית מחזיק את ראשו, סימנים המראים על התעמקות גדולה ופנימית.

ויחכה הרי"ל שעה ויותר, ובתוך כך התעורר אדה"ז וירא את אחיו עומד אצלו, ויאמר לו: „הנה זה השבוע השלישי שהנני מתבונן בכתיבת תיבה זו (והראה על הגליון הכתוב, מספר התניא, שהי' מונח לפניו) אם לכותבה בוא"ו החיבור" [כמו תיבת „ועיקרה (ושרשה)"[80], שהי' יכול לכתוב „(ראשית העבודה) עיקרה (ושרשה)", בלא וא"ו, וכתב „ועיקרה" בוא"ו[81]].

והוסיף ואמר: „כדאי היא אות וא"ו בבינונים[82] לבלות עלי' ששה שבועות, ואזי בשבוע השביעי יהיו הדברים מאירים באור עצמי ממש. על כל אות חיבור שבספר הבינונים חזרתי במחשבתי על כל הספר".

וסיים אדה"ז: „הקב"ה משלם מדה כנגד מדה, ומדה כנגד מדה במדת א"ס ב"ה. בטוח אני בחסדו של א"ס ב"ה, שמי שילמד ספר זה כהלכתו – הנה בכל זמן ובכל מקום יחבר אותו האור הפנימי לא"ס ב"ה, בעל הרצון והבחירה במצוות מעשיות דוקא, ובתורה בהבנת שכל אנושי".

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[83])

כד. ידוע ומפורסם שאין לך תיבה ואות בספר התניא שאין בה תלי תלים של כוונות בעמקי סתרי התורה.

(כ"ק אדמו"ר מוהורש"ב[84])

כה. בספר התניא ישנם גם ריבוי ענינים בנגלה דתורה, ומהמבואר בו (כולל – מדיוקי לשונותיו) אפשר לברר כו"כ ענינים שיש בהם שקו"ט בנגלה דתורה, כולל עניני הלכה.

(כ"ק אדמו"ר[85])

כו. אין דרך אדה"ז להשתמש בלשונות הפסוקים ומארז"ל בדרך מליצה (כדרך המחברים בדורות שלפניו ושלאחריו וגם בדורו), אלא סגנונו פשוט ומובן לכל (עכ"פ בפירושו הפשוט). וכשנוקט לשונות הפסוקים ומארז"ל – הרי זה בדיוק ובכוונה [וכדמוכח מהביאורים שישנם מאדה"ז (אף שמעטים הם בכמות) על ענינים שכתב בעצמו[86]].

(כ"ק אדמו"ר[87])

כז. אין בתניא ביאור ענינים בח"ן או פסקים בזה, כי אם כפי הדרוש לעבודת אהבה ויראה ולבאר איך שקרוב הדבר מאד וכו', וכמ"ש בסוף הקדמת שער היחוד והאמונה[88].

(כ"ק אדמו"ר[89])

---

73) חבקוק ג, ו. **74)** סה"ש תש"ה ע' 110 ואילך. **75)** סה"ש תורת שלום ע' 86 (בשם הרה"ח ר' משה ליב מבארדיטשוב נכד הרה"ק רלוי"צ מבארדיטשוב). **76)** סה"ש חורף ה'ש"ת ע' 405. **77)** או: רואה. **78)** אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר ח"ג ע' יט. **79)** אגרות־קודש ח"ד ע' רסא. קיצורים והערות ע' קיח. **80)** לקמן רפמ"א. **81)** משמע שהסיפור שבפנים הי' בשייכות לתיבה זו (כ"ק אדמו"ר – אגרות־קודש ח"ה ע' רצה. לקו"ש ח"ה ע' 294). **82)** ראה לקמן (אות כח) שבשם זה (או בשם „ספר של בינונים") נקרא ספר התניא (כל הספר ולא רק חלקו הראשון) ברוב המקומות בלקו"ת. **83)** אגרות־קודש ח"ב ע' שכא. חי"ז ס"ע עד ואילך. אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' קיד הערה 4. **84)** אגרות־קודש ח"ב ע' תשכ. **85)** תו"מ תשמ"ב ח"ד ע' 1947. תשד"מ ח"א ע' 212. **86)** לדוגמא – הביאור לאגה"ק סי' ז"ך, שממנו מובן שכל לשונות הכתובים שבאגרת עצמה מתאימים לתוכן הענין שבאגרת ומוסיפים בו. ואם כן הוא באגה"ק (שעכ"פ בחיי אדה"ז לא היתה חלק מתושב"כ דתורת החסידות) – עאכו"כ בספר התניא עצמו. **87)** לקו"ש ח"ה ע' 294. תו"מ חכ"ד ע' 270. חמ"א ס"ע 204 ואילך. **88)** ושם: „ראשית הדברים המעוררים את האהבה והיראה ויסודן היא האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך וית'". **89)** הגהה

שמו

כח. הספר נקרא ע"י המחבר, אדמו"ר הזקן, בשם „לקוטי אמרים" – ראה „הקדמת המלקט". אגרת התשובה פ"ד. פ"י. פי"א. הקדמת הסידור[90]. הערה לתיקון חצות (בסידור[91]). בכמה מקומות באגרת הקודש (וקו"א)[92]. ועוד. ונקרא כן גם בהסכמת בני אדה"ז לתניא, ב„כותרת" שבריש קו"א, ובביאורי הזהר לאדהאמ"צ[93].

ונקרא גם בשמות אחרים (אף שבהקדמה נקרא „לקוטי אמרים", כנ"ל) – אולי כדי להבחין בינו ובין ספר „לקוטי אמרים" להרב המגיד[94]:

בשם „תניא": בהסכמות דהוצאת זאלקווי תקנ"ט („ספר לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא קדישא"[95]. „לקו"א ומכונה בשם ספר תניא"), בהגהה לתו"א ד"ה שש שנים יעבוד[96] וברוב המקומות בתו"א[97], בביאור לד"ה ולא תשבית בלקו"ת[98], ובהמאמרים שנדפסו בס' בונה ירושלים[99], שכנראה נכתבו בימי אדה"ז (ומזה ראי' שנתקבל גם אצל אדה"ז).

עיקר שם זה הוא על החלק הראשון („הנקרא בשם ספר של בינונים"), הפותח בתיבת „תניא" – שהרי בהדפסת התניא בפעם הראשונה נדפסו רק שני החלקים הראשונים, סש"ב ושער היחוד והאמונה (שאינו פותח ב„תניא"). וגם לאח"ז, כשהדפיסו את התניא עם אגרת התשובה, שאף היא פותחת בתיבת „תניא" – הרי מצינו בכת"י ישנים שהחלק הראשון נקרא בשם „תניא גדול", ואילו אגה"ת נקראת בשם „תניא קטן".

בשם „ספר של בינונים" או „בינונים" [חלקו הראשון של הספר – נקרא כן ע"י אדה"ז עצמו בדף השער, מהדפוס הראשון ואילך. ובמשך הזמן (עוד בחיים חיותו של אדה"ז בעלמא דין) נתפשט שם זה גם על שאר חלקי הספר]: בלקו"ת ריש ביאור ולא תברכו[100] וביאור ולא תשבית[101] וברוב המקומות בלקו"ת[102], וכן בדרושי הצ"צ.

בשם „קונטרסים": קודם שנדפס[103], ואצל אלו שהורגלו כבר בשם זה – גם לאח"ז[104].

(כ"ק אדמו"ר[105])

כט. חסידים הראשונים קראו את ספר התניא „ספר הרפואות". הרי"א מהאמיל הי' קוראו „ספר המורה", והר"ה מפאריטש הי' קוראו „ספר הסגולות".

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[106])

מבנהו

ל. שני חלקי ספר התניא כפי שנדפסו לראשונה ע"י אדה"ז (ולאח"ז – גם אגרת התשובה) – הם חלקים של ספר אחד, כפי שפירש אדה"ז על אתר, שקראם „חלק ראשון" ו„חלק שני" (וגם אגה"ת – „חלק שלישי").

ומזה מובן, שנוסף לתוכנו הפרטי של כל חלק (בח"א – הענין ד„קרוב מאוד גו'", ובח"ב – ענין היחוד והאמונה) ישנו גם תוכן כללי של כללות ספר התניא (ושני הענינים הנ"ל הם פרטים בתוכן כללי זה).

וכמפורש בהקדמת המלקט ללקו"א (הכולל גם ח"ב) שענינו של ספר התניא הוא „עצות .. בעבודת ה'" – ענין השייך גם לח"ב, כמפורש בסוף „חינוך קטן" שצ"ל אהבה ויראה (וגם באופן השייך לנער), ושלזה צ"ל „ראשית הדברים .. האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו כו'" (כללות התוכן דח"ב). וכן מפורש בח"א[107] שאמונת היחוד נחוצה לצורך העבודה (אלא ששם ענין זה הוא בקצרה).

(כ"ק אדמו"ר[108])

לא. ידוע מסיפורי חסידים, שמתחלה סבר אדה"ז לסדר את „שער היחוד והאמונה" (החל מההקדמה, הנקראת „חינוך קטן", כהתחלתה „חנוך לנער על פי דרכו"[109]) כחלק ראשון של ספרו, לפני „ספר של בינונים", אלא שמפני

(כתי"ק). **90)** ד"ה הקל קול יעקב, שנדפס בסידור תורה אור בתור הקדמת הסידור (בסידור עם דא"ח – ח"א כט, ג ואילך). **91)** עם דא"ח – ח"א רכח, סע"ג. סידור תו"א צט, א. **92)** סימנים: ג. ה. ו. יז. יח. כ. כט. קו"א ד"ה וצדקה כנחל. **93)** ראה ספר המפתחות לספרי ומאמרי חסידות חב"ד (קה"ת תשכ"ו) יז, ב ואילך: „מ"מ שנזכר והובא סש"ב" – בלקו"ת, תו"א, סידור, ביאוה"ז ועוד. **94)** נדפס לראשונה בשנת תקמ"א. **95)** ולהעיר, שהמסכימים רבני קראקא קראוהו תיכף להופעתו לאור בשם „תניא קדישא" („תניא" באותיות גדולות, ולאח"ז – באותיות רגילות – התואר „קדישא") – אף שהיו בריחוק מקום ממושב אדה"ז ולא ראו את המחבר. **96)** משפטים עו, א. **97)** נסמנו ב„מפתח שמות ספרים ואנשים" (שבסוף התו"א) ערך „תניא ואגה"ק". **98)** ויקרא ד, ג. **99)** ראה הנסמן בספר המפתחות שבהערה 93. **100)** נשא כז, ב. **101)** ויקרא ד, א. **102)** ב„מפתח שמות ספרים ואנשים" (שבסוף הלקו"ת) ערך תניא: „עיין מפתחות לסש"ב" (נסמן בספר המפתחות שבהערה 93). **103)** ראה לעיל אות טז. וכן משמע מלשון „הקדמת המלקט" („אליהם תטוף מלתי ולשוני עט סופר בקונטריסים אלו .. להבין דבר עצה מתוך קונטריסים אלו .. והנה אחר שנתפשטו הקונטריסים הנ"ל .. להביא את קונטריסים הנ"ל לבית הדפוס .. שלא להדפיס קונטריסים הנ"ל כו'"). **104)** ראה לעיל הערה 67. **105)** „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות". הערות שנדפסו בסוף ספר התניא הוצאת תשי"ד ואילך. אגרות־קודש ח"ח ע' רא. תו"מ ח"י ע' 246 ואילך. חל"ה ע' 231. **106)** רשימת כ"ב אייר תרנ"ו (רשימות אדמו"ר מוהריי"צ חוברת יא ע' כה). **107)** פ"כ ואילך. **108)** תו"מ חמ"ט ע' 87 (בהערה). **109)** משלי כב, ו.

טעמים כמוסים לא עשה כן, ונדפס כמו שהוא מסודר לפנינו, ששעהיוה"א הוא חלק שני של ספרו (לאחרי סש"ב, שנסדר כחלק ראשון).

ומביאים ראי' וסמוכות לזה – ממ"ש ב'-ג' פעמים ב„חינוך קטן" (הקדמת שעהיוה"א) „כמו שיתבאר" (בלשון עתיד), וכוונתו[110] לעניני ומדריגות העבודה דאהבה ויראה המבוארים בסש"ב (שלפי המסודר לפנינו הוא חלק ראשון, קודם לשעהיוה"א). ומזה מוכח ששעהיוה"א קדם לסש"ב גם בזמן (שהרי כשכתב „כמו שיתבאר" – בוודאי כתב כפי האמת, שענין זה עדיין לא נתבאר), היינו שאדה"ז כתב את שעהיוה"א (עם הקדמתו) לפני כתיבת סש"ב.

ויתרה מזו: מזה שאדה"ז השאיר את הלשון „כמו שיתבאר", ולא שינה ל„נתבאר" (בנו"ן), לשון עבר (כדמצינו בכמה ענינים שיש בהם שינויים במהדורא בתרא לגבי המהדורות הקודמות[111]) – מוכח, שגם לאחר שהחליט להדפיס[112] את שעהיוה"א כ„חלק שני", לאחר סש"ב, השאיר עדיין נתינת מקום לסברתו הקודמת להקדים שעהיוה"א לסש"ב. והיינו, שגם עתה עדיין יש בשעהיוה"א ענין שמצדו הוא „כתוב תחלה" (אף שבנוגע לרוב הענינים אינו כן).

וי"ל בטעם הדבר – בכמה אופנים[113]:

א) אף שסדר הלימוד הוא באופן ששעהיוה"א הוא חלק שני – הרי סדר עבודת האדם הוא, שכדי לבוא לידי מדות אהבה ויראה, שיהיו (ויתבארו) כדבעי (תוכן חלק ראשון שבתניא) – צ"ל תחלה „האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך ית"ש" (תוכן שער היחוד והאמונה), כמבואר ב„חינוך קטן" בסופו.

וכן מובן מהשוואת התחלת סש"ב, „משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע"[114], עם התחלת שעהיוה"א, „חנוך לנער על פי דרכו":

„משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע" – הם כחות שניתנים מלמעלה, באתערותא דלעילא, כשהתינוק במעי אמו, שאז אינו שייך עדיין לכללות ענין העבודה (אפילו באופן של מעשה, בלי מחשבה);

ואילו העבודה בכח עצמו – התחלתה ב„חנוך לנער על פי דרכו", היינו שיש לו כבר דרך שהמחנך צריך להתאים עצמו אלי' (כמ"ש הרמב"ם[115] ש„יצטרך המלמד .. שיזרז אותו על הלימוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו וכו'"), היינו ששייך כבר (אם ידברו אל לבו וישדלו אותו וכו') לעבודה בכח עצמו (דאף שקטן אין לו מחשבה, הרי מעשה יש לו[116], היינו שהמעשה הוא שלו).

ב) מצד הנהגת אדה"ז עצמו – כמבואר בזכרונות אדמו"ר מוהריי"צ[117], שעוד קודם הליכתו למעזריטש, ועאכו"כ לאחר שחזר משם, התעסק בלימוד התורה ובהפצתה לרבים, בין לגדולי תורה ובין לאנשים פשוטים[118], והתמסר לעבודת חינוך בני ובנות ישראל, בזה שדאג שיהיו מלמדים בכל המושבות הנידחות שדרו בהן בנ"י וכו'[119]. ומצד חשיבות ענין החינוך היתה אצלו קדימה לשעהיוה"א, „הנקרא בשם חינוך קטן".

ג) שני האופנים בסידור ספר התניא, תושב"כ דתורת החסידות – הם בדוגמת שני האופנים שמצינו בסדר התושב"כ בכללותה:

כתב רש"י בתחילת פירושו על התורה: „לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם[120], שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים[121] כו'". והיינו, שמצד התורה כשלעצמה צ"ל הפתיחה „מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה כו'", אבל מכיון שתכלית הכוונה היא לפעול בעולם („לתת להם נחלת גויים") – צ"ל הפתיחה בענין בריאת העולם („בראשית").

110) ראה גם פלח הרמון (לר"ה מפאריטש) הוספות לבראשית ס"ע 20 ואילך. **111)** ראה לעיל הערה 62. **112)** ולא רק בדפוס אלא גם בכתב, שהרי הכותרת לשעהיוה"א „חלק שני" היא לשון אדה"ז בכתי"ק. **113)** ראה גם לקמן הערה 134. **114)** נדה ל, ב. **115)** פיהמ"ש סנהדרין ר"פ חלק. **116)** ראה חולין יב, ב ואילך. **117)** ראה „דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (רשימות אדמו"ר מוהריי"צ חוברת ח) ע' יד ואילך. אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ס"ע רמח ואילך. **118)** כדמצינו שיש אגרות־קודש שכתבן ב„זשאַרגאָן" (ראה לדוגמא אגרות־קודש שלו ע' תכז ואילך), כנראה משום שמקבלי אגרות היו ב„ציור" כזה שלא הבינו לה"ק, ואעפ"כ כתב להם אדה"ז מכתב וגם חתם עליו וכו'. **119)** וי"ל בטעם הנהגה זו – לפי שכן היתה הנהגת הבעש"ט (ראה כתר שם טוב הוספות סרפ"ח ואילך. וש"נ), שקודם שנתגלה הי' „באַהעלפער", מחנך של ילדי ישראל הקטנים ביותר, אלו הלומדים עדיין אל"ף־בי"ת (שהרי עם אלו השייכים ללימוד נעלה יותר – מתעסק המלמד עצמו), שהוא התחלת החינוך („חנוך לנער על פי דרכו"), ויחד עם זה הוא גם יסוד החינוך (כהמשך הכתוב – „גם כי יזקין לא יסור ממנה"). והרי ידוע יחסו של אדה"ז להבעש"ט, כסיפור אדמו"ר מוהריי"צ שבין השאלות הראשונות ששאלוהו בחקירתו בעת המאסר היתה אם הוא מתלמידי הבעש"ט, ואם הי' משיב בשלילה היו משחררים אותו, וא"כ הי' בזה משום פיקו"נ [ובפרט שאין זו אמירה היפך האמת, כי אם מילתא דמשתמע לתרי אפי, שהרי בפשטות ובגשמיות הי' תלמידו של המגיד ולא של הבעש"ט, ורק ברוח קשור הוא עם תורת הבעש"ט], ואעפ"כ השיב בחיוב, כי לא רצה להיות נפרד מהבעש"ט אפילו לרגע. ואפילו בנוגע לתנועה של הבעש"ט (שהי' רגיל לומר „אף אף" בשעת התפלה) אמר אדה"ז שאינו רוצה להיות נפרד ממנה (ראה תו"מ – רשימת היומן ע' רד. וש"נ). **120)** בא יב, ב. **121)** תהלים קיא, ו.

ומ״מ, גם לאחר ש„פתח בבראשית״ – הרי הפתיחה היא באות בי״ת, להורות שמציאות העולם היא ענין שני, ולפני׳ ישנה האות אל״ף – „אנכי״, שהו״ע התורה, היינו שגם מציאות העולם („בראשית״) צריכה להיות חדורה בתורה („אנכי״).

והנה, שער היחוד והאמונה, שבו נתבארו פרטי הענינים ד„יחודו ואחדותו יתברך ויתי״ – הוא בדוגמת „אנכי״; ו„ספר של בינונים״, שבו נתבארו פרטי עניני עבודת האדם במחשבה דיבור ומעשה („מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו״) – הוא בדוגמת „בראשית״.

ועפ״ז מובן, שמצד פנימיות התורה כשלעצמה – „לא הי׳ צריך להתחיל .. אלא״ משער היחוד והאמונה (כשם ש„לא הי׳ צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם״); אבל מכיון שתכלית הכוונה היא שהגילוי דפנימיות התורה יחדור בעולם („יפוצו מעיינותיך חוצה״[122]) – צריך להקדים תחלה „ספר של בינונים״, שעל־ידו „קרוב אליך הדבר מאוד גו״ באופן שחודר את כל מציאות האדם, החל מחכמה בינה ודעת, כולל גם כפי שבחי׳ הדעת פועל הולדת המדות, „אהבה ונעפי׳ ויראה ונעפי׳״[123], עד לעבודה בפועל, במחשבה דיבור ומעשה, אשר עי״ז יוכל לפעול גם במציאות העולם (ע״ד „פתח בבראשית״).

ומ״מ, גם לאחר שהחליט אדה״ז לפתוח בסש״ב – השאיר רמז ברור שספר התניא „לא הי׳ צריך להתחיל .. אלא״ משעהיוה״א, בזה שהשאיר הלשון „כמו שיתבאר״, כנ״ל (כשם שגם לאחר ש„פתח בבראשית״ הפתיחה היא באות בי״ת, להורות שהיא ענין שני).

ועפ״ז נמצא, שכדי ללמוד סש״ב (בחי׳ בי״ת) כדבעי – יש ללמוד תחלה שעהיוה״א (בחי׳ אל״ף); אלא שאעפ״כ, מכיון שהכוונה דשעהיוה״א היא כדי שיפעל באדם הלומד, עד לפעולה בעולם – יש להקדים תחלה את הלימוד דסש״ב בשטחיות עכ״פ, ולאח״ז ללמוד שעהיוה״א, ואז יהי׳ הלימוד באופן שיפעל פעולתו באדם (ועל־ידו – בעולם) בתכלית השלימות.

(כ״ק אדמו״ר[124])

לב. ביאור ענין ג׳ חלקי ספר התניא (כפי שנדפס בחיי אדה״ז) – על סדר הספירות:

בחלק ראשון דספר התניא – מבואר (בעיקר) ענין המדות[125], איך שבכחו של כאו״א מישראל לעורר אהבה ויראה, ועי״ז לקיים רמ״ח מצוות עשה ושס״ה מצוות לא תעשה, ובספירות – הוא בחי׳ ז״א, אות וא״ו של שם הוי׳. ובעולמות הו״ע עולם היצירה, שענינו מדות[126]. וזהו שחלק זה הוא „ספר של בינונים״, שהרי עולם היצירה הוא „מחצה[127] טוב ומחצה רע״[128], כענין הבינוני, „דאמרינן בעלמא דמחצה על מחצה נקרא בינוני״[129] (שהרי גם הא „דאמרינן בעלמא״ הוא לשון של תורה[130]).

חלק שני דספר התניא הוא כשמו – „שער היחוד והאמונה״ [ובזה גופא – נקודתו העיקרית היא האמונה[131], וכסיום ההקדמה לחלק זה – „האמונה .. ביחודו״ (וענין היחוד הוא שעל ידו באים לענין האמונה)], ש„אמונה״ מורה על ספירת המלכות[132] (כידוע[133] בענין „אמת ואמונה״) ושייכת אלי׳[134]. ובפרטיות יותר יש במלכות שני ענינים – מלכות וכתר מלכות, שהם שני הענינים ד„יחוד״ (כתר מלכות) ו„אמונה״ (מלכות).

[וזהו שנקרא חלק זה „שער היחוד והאמונה״, כידוע שספירת המלכות נקראת שער („דא תרעא לאעלאה״[135]), כי כל עניני ההשפעה מלמעלה למטה וההעלאה מלמטה למעלה הם ע״י ספירת המלכות].

ולכן מבואר בחלק זה ענין היחוד („בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד״[136]), כי מאחר שספירת המלכות היא שורש למקום וזמן[137], ו„אין מלך בלא עם״[138], „עם מלשון

122) משלי ה, טז. וראה אגה״ק דהבעש״ט הידועה – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ״מ. **123)** לקמן ספ״ג. **124)** „הערות ותיקונים בדרך אפשר״ להקדמת שעהיוה״א. אגרות־קודש חי״ז ע׳ מו. חכ״ב ע׳ שצט. לקו״ש חכ״ה ס״ע 199 ואילך. חל״ט ע׳ 162. תו״מ חל״ו ע׳ 24 ואילך. חמ״ה ס״ע 221 ואילך. חמ״ז ע׳ 210. חנ״ד ע׳ 90 הערה 197. תשמ״ז ח״ג ע׳ 532 ואילך. **125)** ואילו ענין היחוד – נתבאר בו (לקמן פ״כ ואילך) רק בדרך אגב. **126)** ראה תקו״ז ת״ו (כג, א). **127)** ראה ע״ח שער מז (שער סדר אבי״ע) פ״ד. לקמן פ״ו. פכ״ד. לקו״ת במדבר ג, ד. ובכ״מ. **128)** ואף שאין הכוונה לרע בפועל, שהרי עולם היצירה הוא מעולמות הקדושה, ואילו רע בפועל הוא רק למטה בעולם העשי׳, שהוא מלא קליפות והרשעים גוברים בו – סו״ס נאמר בו הלשון „מחצה טוב ומחצה רע״. **129)** לקמן פ״א. **130)** פרש״י ותוס׳ ר״ה טז, ב. ועוד. **131)** וכשמובא שם ענין בנוגע להמדות אהבה ויראה, או בנוגע לענין התשובה – זהו רק בדרך אגב. **132)** ולדוגמא: החידוש בשעהיוה״א (פ״א) ש„לעולם גו׳ נצב״ (תהלים קיט, פט) – הוא בנוגע ל„דברך״, ספירת המלכות שבסדר ההשתלשלות; והחידוש (שם פ״ז) שאינו „כפשוטו״ – הוא בנוגע לצמצום, שהוא במלכות שלמעלה מהשתלשלות (מלכות דא״ס). **133)** ראה לקו״ת עקב טז, סע״ד ואילך. תו״ח תצוה שכא, סע״ד. שערי תשובה שער הבחירה פ״ב (טז, ב). מאמרי אדהאמ״צ נ״ך ע׳ כג. וש״נ. **134)** וזהו הטעם ש(ע״פ המסופר בקרב חסידים) מתחלה הי׳ בדעתו של אדה״ז לסדר את שער היחוד והאמונה כחלק ראשון (ראה בארוכה לעיל אות לא) – לפי סדר הספירות (מלמטה למעלה): תחלה – מלכות, ואח״כ – מדות (ז״א). **135)** זח״א ח, רע״א. יא, ריש ע״ב. **136)** ואתחנן ד, לט. **137)** לקמן שעהיוה״א פ״ז. **138)** בחיי וישב לח, ל. ועוד (נסמן בתו״מ סה״מ תשרי ע׳ רלד הערה 86).

עוממות שהם דברים נפרדים"[137] – יכולה להיות נתינת מקום לטעות, ולכן יש צורך לשלול טעות זו ע"י ביאור ענין היחוד [משא"כ במדות שלמעלה מהמלכות – מכיון ש„כל בחינות אלו (מקום וזמן) אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות"[137], אין צורך להבהיר ענין זה, כי מצד המדות אין מלכתחילה נתינת מקום לטעות].

וחלק שלישי – הוא אגרת התשובה, שענין התשובה שייך בעיקרו לספירת הבינה[139], וכסדר הספירות (מלמטה למעלה) שבינה באה לאחר זו"ן. והוא כולל את שני החלקים שלפניו, כי בחי' (תפארת ד)בינה מקפת לזו"ן[140].

ליתר ביאור:

ענינה של אגרת התשובה הוא המלכות כפי שאינה במקומה, בעולם הקדושה, אלא מתחילה לירד ולפעול בעולמות, שהוא כללות ענין עבודת הבירורים – לברר הענינים הגשמיים, ושם יש צורך בענין התשובה.

[ועפ"ז יובן הטעם שנקראת בשם „אגרת התשובה" דוקא:

מבואר בתו"א[141] שהטעם שמגילת אסתר נקראת בשם „אגרת" הוא לפי ש„האגרת אינו נכתב אלא לפי שעה בלבד ולא להתקיים כלל", וכן הוא במגילת אסתר, שלאחר נס פורים נתבטלה התלבשות המדריגות העליונות (ז' היכלות דנוקבא הנקראים „שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך"[142], וז' היכלות דדכורא הנקראים „שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך"[143]) בשושן הבירה, ונסתלקו ממנה האורות העליונים (אור פנימי ואור מקיף, הנקראים „פרס ומדי") שנתלבשו בה בזמן הגלות.

וכן הוא בנדו"ד – שעבודת הבירורים אינה ענין נצחי, שהרי אינה אלא בזמן הגלות (משא"כ לעת"ל לא יהי' ענין הבירורים, כי אם עלי' מדרגא לדרגא בקדושה גופא[144]), ומה שנשאר מענין התשובה הוא רק הפנימיות – העלי' שנעשית ע"י התשובה (כדלקמן), ואילו החיצוניות (הירידה שבענין החטא והקליפה) מתבטלת[145].

וע"י התשובה מגיעים לדרגא נעלית יותר – בחי' הבינה, שלמעלה מז"א (חלק ראשון דספר התניא) ומלכות (שער היחוד והאמונה), ועד שכל ג' ראשונות מאירים בבינה[146].

(כ"ק אדמו"ר[147])

לג. ג' חלקי ספר התניא הנ"ל הם גם כנגד משה רבינו, דוד המלך והבעש"ט:

חלק ראשון – כנגד משה רבינו, כיון שיש בו ג"ן פרקים כנגד ג"ן סדרים דאורייתא[148], תורת משה [נוסף על היותו „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" – פסוק בספר דברים, „משנה תורה", שאמרו משה „מפי עצמו"[149]].

חלק שני, שער היחוד והאמונה – כנגד דוד המלך, ענין המלכות, כי מצות היחוד והאמונה היא קבלת מלכותו של הקב"ה (שהיא השורש לכל המצוות, כמאמר המכילתא[150] „קבלו מלכותי תחלה ואח"כ אגזור עליכם גזירות").

חלק שלישי, אגרת התשובה – כנגד הבעש"ט, כי ענינו של הבעש"ט הוא מעשים טובים (שהרי „שם טוב" קשור עם מעשים טובים[151]), ומבואר בדרושי אדה"ז[152] בפירוש לשון חז"ל[153] „תשובה ומעשים טובים", שע"י התשובה נעשים המעשים טובים ומאירים.

והחידוש שבספר התניא הוא – שכל ג' חלקים אלו הם ספר אחד:

משה רבינו, דוד המלך והבעש"ט – הם כנגד ג' הכתרים: „כתר תורה" (משה רבינו), „כתר מלכות" (דוד המלך), ו„כתר שם טוב" (הבעש"ט) ש„עולה על גביהן"[154], היינו שכלולים בו גם „כתר תורה" ו„כתר מלכות", אבל מ"מ הוא כתר בפ"ע.

---

139) ראה לקמן אגה"ת רפ"ט. אוה"ת דרושים ליוהכ"פ ע' א'תקנו. וש"נ. **140)** לקו"ת שה"ש מז, ד. **141)** מג"א (הוספות) קיט, א. **142)** אסתר ב, ט. **143)** שם א, יו"ד. **144)** ראה גם לקמן אגה"ק סוסכ"ו. **145)** ויש להוסיף בזה – עפמ"ש הצ"צ בהערותיו לתו"א שם בביאור הטעם שמגילה נקראת ספר ונקראת אגרת, ש„מגילה לשון גילוי, והוא יסוד אבא כשמאיר ומתגלה .. וכשהוא במקומו בז"א נקרא ספר, וכשהוא במל' נקרא אגרת". ומציין „ועיין במאו"א אות א' סעיף ט"ו", ושם איתא: „אגרת נקראת המלכות .. והיא כאגרת נשלחת מעולם לעולם כו'". וענין זה שייך לתשובה, שהרי ענין התשובה צריך להגיע למי שנמצא במעמד ומצב של חטא [שהרי באגה"ת מדובר (לא רק על תשובה עילאה, אלא) גם על תשובה על חטא כפשוטו, כמ"ש בתחלתה „תניא בסוף יומא שלשה חילוקי כפרה הם כו'", וממשיך „מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד"], שהוא ירידה גדולה ביותר. וכדי שיגיע ענין התשובה גם למי שנמצא במעמד ומצב זה [כההבטחה „לא ידח ממנו נדח" (ע"פ שמואל ב יד, יד. וראה לקמן ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג)], ואין ביכלתו לעלות ולהכנס דרך „שער" (שאינו זו ממקומו) – יש צורך ב„אגרת" השלוחה ממקום למקום, עד למקום החטא, ולכן שולח לו אדה"ז את „אגרת התשובה", להורות לו דרך התשובה וההתבוננות שעל ידה יגיע לזה וכו'. **146)** ראה זח"ב רנח, ב. רז, ב וברמ"ק באוה"ח, ובלקוטי לוי"צ לשם (ע' קנז). רסא, א ובמק"מ שם. ע"ח שער מו (שער כסא הכבוד) פ"א. **147)** לקו"ש ח"ה ע' 425 הערה 24. חל"ט ע' 161 ואילך. תו"מ חנ"ד ע' 90 הערה 197. ע' 329 הערה 60 (ובשוה"ג). חס"ג ע' 404 ואילך. תשד"מ ח"ג ע' 1936 ואילך. **148)** ראה לקמן אות מא. **149)** מגילה לא, ב. **150)** עה"פ יתרו כ, ג. יל"ש שם רמז רפו. ובכ"מ. **151)** ראה לקו"ת דרושים לסוכות פג, א. לקו"ש חי"ז ע' 305. שם ע' 310 ובהערה 65. וש"נ. **152)** לקו"ת דרושים לשמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. **153)** אבות פ"ד מי"ז. **154)** שם מי"ג.

אמנם, כאשר תורת הבעש"ט באה באופן ד„יתפרנסון"[13], ע"י תורת חסידות חב"ד – אזי כל ג' הכתרים הם חלקים של ספר אחד, בבחינת „חוט המשולש"[155] – לא שלשה חוטים, כי אם חוט (ענין) אחד, שהוא „משולש".

(כ"ק אדמו"ר[156])

לד. ארבעת חלקי ספר התניא מכוונים כנגד ארבעה חלקי שולחן ערוך[157].

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ[158])

לה. ובפרטיות: החלק הראשון (ג"ן פרקים) דספר התניא – הוא „אורח חיים" של תורת חסידות חב"ד; החלק השני, שער היחוד והאמונה – „יורה דעה"; החלק השלישי, אגרת התשובה – „אבן העזר"; והחלק הרביעי, אגרת הקודש – „חושן משפט".

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[159])

לו. חמשת חלקי ספר התניא (כולל „קונטרס אחרון"[160]) – הם בדוגמת תורה שבכתב, שיש בה חמישה ספרים. וכשם שהתניא עיקרו ארבעה חלקים – כך תושב"כ עיקרה ארבעה ספרים, כי הספר החמישי חוזר וכולל כל מה שבחומשים הראשונים[161] (ולכן נקרא „משנה תורה"[162]).

וי"ל ש„קונטרס אחרון"[163] הוא בחי' תורה שבעל־פה (בתושב"כ גופא) דתורת החסידות, ע"ד ספר דברים (הספר החמישי), „משנה תורה", שנקרא „תורה שבע"פ" והוא מקור לה[164].

(כ"ק אדמו"ר[165])

לז. סידור פרקי התניא הי' בכוונה מדוייקת – איך תהי' חלוקת הפרקים, ומה ייכתב בכל פרק.

(כ"ק אדמו"ר[166])

לח. בכל פרק בתניא מתחדש דבר חדש לגבי הפרקים הקודמים.

(כ"ק אדמו"ר[167])

לט. הטעם שסידר אדה"ז התניא בנ"ג פרקים דוקא – כי ספר התניא הוא „גן נעול"[168] בפני חיצוניות החסידות, והוא מעורר וכלי לקבלה לבחי' „כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא"[169] (שהו"ע גילוי אור א"ס בפנימיות)[170].

והוא כענין מאמר רשב"י[171] שיכול הוא לקבל עליו את כל משך הזמן מאברהם אבינו ע"ה עד אליו, והוא שגילה את ענינו של ל"ג בעומר, הוד שבהוד[172], פנימיות התורה[173].

(כ"ק אדמו"ר האמצעי[174])

מ. מספר ג"ן הפרקים שייך גם לענין „באתי לגני"[175], שכאו"א מבנ"י הוא בבחי' „גן" של הקב"ה.

(כ"ק אדמו"ר[176])

מא. ספר התניא מכוון בפרקיו לפרשיות חמשה חומשי תורה, וכשם שפרשת בראשית היא פרשה כללית, כמו־כן הקדמת ספר התניא היא כללית ומכוונת נגד פרשת בראשית[177]. וכן כל פרק ופרק כסדרו מכוון כנגד פרשה בתורה.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[178])

מב. ולהעיר, שכל פרשיות התורה מתחילות בוא"ו, מלבד עשר פרשיות: בראשית (א'), נח (ב'), בחקותי (ל"ג), אלה מסעי (מ"ג), אלה הדברים (מ"ד), ראה (מ"ז), שופטים (מ"ח), כי תצא (מ"ט), נצבים (נ"א), האזינו (נ"ג). וכנגדם, גם פרקי ספר של בינונים מתחילים בוא"ו, מלבד עשרה פרקים: א', ז', כ"ב, כ"ו, כ"ט, ל', ל"ג, מ', מ"א, מ"ה[179].

(כ"ק אדמו"ר[180])

---

*) ולהעיר שקו"א נקרא ג"כ אגה"ק (לקו"ת ויקרא ג, א. ועוד).

155) קהלת ד, יב. **156)** תו"מ תשד"מ שם. **157)** כי ספר התניא הוא ה„שולחן ערוך" הפנימי של חסידות חב"ד (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב – סה"ש תש"א ע' 143). **158)** סה"ש שם ס"ע 142. **159)** סה"ש שם ע' 143. **160)** אבל צ"ע אם יש לקרותו „חלק", וכמו קו"א שבשו"ע (להש"ך), שמודגש שאינו חלק*, וכפי' קו"א בכ"מ – שממלא ומשלים הספר שלפניו, ולא ענין בפ"ע. **161)** טעמי המצוות להאריז"ל פ' האזינו. **162)** מגילה לא, ב. זח"ג רסא, א. ועוד. **163)** „אשר כתב (אדה"ז) בעת חיבורו הס' לק"א פלפול ועיון עמוק כו'" (הסכמת הרבנים בני הגאון המחבר) – בדוגמת תושבע"פ, שהיא „פירושה" דתושב"כ. ועוד וג"ז עיקר – שניתוסף לאחרי הסתלקות אדה"ז (ע"י בניו). ואולי י"ל, שגם אגה"ק („שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו", כמ"ש בהסכמה הנ"ל, וגם היא ניתוספה לאחר הסתלקותו) היא בבחי' תושבע"פ בתושב"כ דתניא גופא. **164)** כמבואר בזהר שם (וראה גם זח"א קמז, ב בסתרי תורה). וראה לקו"ש חל"ו ע' 42. וש"נ. **165)** תו"מ תשמ"ג ח"ב ע' 749 בהערה. תשד"מ ח"ד ע' 2690. תש"נ ח"ג ע' 244 ואילך. תנש"א ח"ד ע' 173. הגהה (כתי"ק). **166)** שיחת מוצש"ק פ' שלח תשל"ח. **167)** לקו"ש ח"ה ע' 292. תו"מ חמ"א ע' 203. **168)** שה"ש ד, יב. וראה תרגום עה"פ. שמו"ר פט"ו, טז. ויק"ר פל"ב, ה. במדב"ר פ"כ, כב. אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תלב ואילך. ע' תמג ואילך. המשך מצה זו תר"מ פי"ד (סה"מ תר"מ ע' קמד ואילך). תו"מ סה"מ אייר ע' רמד ואילך. ועוד. **169)** ואתחנן ד, כד. **170)** ראה לקמן ספנ"ג – סיום וחותם ג"ן פרקי התניא. **171)** סוכה מה, ב – לגירסת פי' המיוחס לרש"י דברי הימים־ב כז, ב. **172)** ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקנב של"ג בעומר (הוד שבהוד) שייך לבחי' „גל נעול" (שה"ש שם). **173)** לכאורה הכוונה – שגם תוכן מאמר זה הוא ענין ההגנה מהחיצונים („לפטור את כל העולם כולו מן הדין") שע"י גילוי פנימיות התורה (ל"ג בעומר, „גל נעול"). **174)** סה"ש תש"ג ע' 23. **175)** שה"ש ה, א. וראה גם מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"ב ע' תנט. ועוד. **176)** תו"מ תשמ"ב ח"ב ע' 513. **177)** והוא ע"פ הנוסחא במסורה שישנם נ"ד סדרים (כ"ק אדמו"ר – הערה לאגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסה). **178)** אגרות־קודש שם וקיצורים והערות ע' קכג (בשם החסיד ר' זלמן זעזמער, שאמר לו בחלום מורו ר' אלימלך שאול מפאלאצק). **179)** חסרות ברשימה זו: פ' פקודי (בפרשיות התורה) וההקדמה (בפרקי התניא). **180)** „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות".

סגולתו

מג. שתי השנים של חיות בתורה ועבודה שהוסיף ספר התניא בקרב החסידים – הצילו את אדה"ז ממות, ואלפי האלפים ורבי רבבות המלאכים שנבראו מאותיות ותיבות ליקוט אמרי קודש של רבותיו המליצו בעד דרכם ודרכו להוציא לאור צדקו.

(כ"ק אדמו"ר הזקן[181])

מד. כשיצא ספר התניא לאור[182] קטרג הס"מ על אדה"ז על אשר תיקן וסידר אופן עבודה בדרך הבעש"ט נ"ע אשר כל אחד ואחד לפי ערכו יוכל להגיע לזה, ולא פסק מלקטרג במשך שנתיים, עד אשר פעל מה שפעל ל"ע, וביום א' דר"ה תקנ"ט, בשעת התקיעות, היתה עת צרה ר"ל, ואדה"ז עם כל עדת החסידים עמדו בסכנה.

אדה"ז קיבל על עצמו הכל, אפילו יסורי מיתה ר"ל, רק התאמץ בבקשת רחמים שספרו יתקבל בישראל ותתרבה הדעת בהשגת אלקות וביראת שמים. ולאחרי התעוררות הרחמים פסקו עליו בבי"ד של מעלה יסורי מיתה ר"ל, וסבל ל"ע חמשים ושלשה ימים יסורי מות, יום לפרק יום לפרק[183].

אמנם, בגלל מסירות הנפש הלזו על תורת החסידות, פסקו בבי"ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה, יראת שמים ומדות טובות, תהי' יד כל מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה[184].

(כ"ק אדמו"ר האמצעי[185])

מה. ע"י ספר התניא פתח אדה"ז היכל חדש במתיבתא דרקיע לפשוטי החסידים, שהיו אומרים את תיבות ואותיות התניא, ועי"ז נתגלה בהם בחי' איתן שבנשמה[186] בקיום המצוות (ומכל שכן – באלו שהם בעלי ידיעה והשגה).

(כ"ק אדמו"ר האמצעי[187])

מו. אדה"ז זכה בעבודתו הקדושה כי ספר התניא, שהוא אותיות „איתן", יעורר את בחי' איתן שבנשמה בכל הלומד את ספרו הקדוש, ויפעל בו התחזקות בעבודת השי"ת.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ[188])

מז. הבעש"ט אמר לרבנית הצדקנית אם כ"ק אדמו"ר הצ"צ בהיותה בהיכלו: כתיב[189] „ויהי חתת אלקים גו'", „חתת" – ראשי תיבות: חומש, תהלים, תניא. והבקי באותיותיהם משבר כל ההעלמות וההסתרים.

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ[190])

מח. הבקי בספר התניא בעל־פה, וכן הלומד פרק תניא מדי יום ואינו מחסיר כל ימיו – זוכה לעלות להיכל אדה"ז ולשמוע ממנו חסידות.

(כ"ק אדמו"ר מוהר"ש[191])

מט. רבותינו נשיאינו אמרו שלימוד ואמירת אותיות התניא הם סגולה לגילוי פנימי של נר"נ.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[192])

נ. פרק תניא – לא רק שמשבר את ההעלם והסתר, כי אם מביא את ההעלם העצמי לידי גילוי ברוחניות ובגשמיות.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[193])

נא. פרק תניא בע"פ מביא שפע ברכה והצלחה.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[193])

נב. כאשר לומדים תניא – מדברים עם אדה"ז, שהכניס עצמו בספר התניא.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[194])

נג. שורה אחת בספר התניא פועלת פעולתה לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[195])

נד. הרה"ק בעל „שפת אמת" מגור אמר: תיבה אחת מהספרים הקדושים לקוטי אמרים ולקוטי תורה מאירה ובוהקת, ומלהיבה את הלב.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[196])

---

181) אגרות־קודש שם ע' רסג וקיצורים והערות ע' קכא (בשם החסיד ר' יעקב מסמיליאן). **182)** ועוד קודם לזה, כי מאז שהתחיל אדה"ז לדבר ברבים את מאמרי ספר התניא, בשנת תקמ"ב (ראה לעיל אות טז) נתחזקה ההתנגדות באופן מבהיל, וכשאמרו ברבים בפעם השני', בשנת תק"ן (ראה לעיל שם) – התחזק הקטרוג עוד יותר, וארך שלש שנים בהתגברות גדולה, עד שהרבנית הצדקנית דבורה לאה החליפתו ונסתלקה בג' תשרי תקנ"ג (ראה לקו"ד ח"א ע' פח. ח"ד ע' א'רעג ואילך) (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – סה"ש תש"ג ע' 59). **183)** ובפרט בי"ב־י"ג הימים האחרונים, שבהם עינוהו מאוד בריבוי שאלות על הענינים היסודיים: מהו יהודי, מהו הקב"ה, מהי התקשרותו של יהודי עם הקב"ה, ומהי התקשרותו של הקב"ה עם יהודי. והמענה לשאלות יסודיות אלו משתקף בפרקים מ"א עד נ"א, שהם כנגד ימים אלו (כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ – סה"ש שם ס"ע 61 ואילך). **184)** ראה גם אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' קצז. ע' רעט. ח"ב ע' עז. ח"ד ע' דש. **185)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ שם ע' רסד ואילך וקיצורים והערות ע' קכב ואילך (בשם הרה"צ ר' יצחק אייזיק מהאמיל). **186)** ענינו – ראה לקו"ת ר"פ ראה. סה"מ תש"ג ע' 72 ואילך. ועוד. **187)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ שם ע' רסו וקיצורים והערות ע' קכד (בשם החסיד ר' פרץ חן). **188)** סה"ש תש"ג שם. **189)** וישלח לה, ה. **190)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ שם ע' רסח. קיצורים והערות ע' קכז. **191)** סה"ש תרח"ץ ע' 275. **192)** סה"ש תש"ז ע' 93. **193)** אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ שם ע' רסט. קיצורים והערות ע' קכח. **194)** סה"ש תורת שלום ע' 56. **195)** סה"ש תש"ג ע' 63. **196)** אגרות־קודש ח"א ע' שלד.

נה. בתחילת הופעתו של ספר התניא המליצו זקני החסידים לאמר: „מ״ם וסמ״ך שבלוחות בנס היו עומדים״[197], ואותיות ספר התניא בנס הן מעמידות את הקורא אותן.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[198])

נו. החסיד ר׳ חנוך הענדיל אמר בשם זקני החסידים, שלימוד פרק תניא מזכך את האויר ומאיר במרחק של חמישים פרסא.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[199])

נז. לימוד פרק תניא בכל יום[200] הוא סגולה ללומד, לבניו, ובדרך ממילא גם לבני־בניו.

(כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ[201])

אופן לימודו

נח. כדי להבין את ספר התניא[202] — צ״ל ענין הנגינה[203].

(כ״ק אדמו״ר הזקן[204])

נט. ספר התניא — תורה שבכתב דתורת החסידות[205] — הוא כחומש. כשם שחומש יש ללמוד מתוך יראת שמים ולא בתוספת הסברים, כך הוא בספר התניא; הלומד תניא לשם השכלה — ייתכן שלא הוא יודע את ספר התניא, ולא ספר התניא יודע אותו.

כשהדברים נסובים על עניני עבודה שבספר התניא — אפשר לבאר ולהסביר, וכן לדבר ולהרחיב הדיבור בעניני עבודה שאפשר לקשר בדברי התניא, אף אם אין זו הכוונה האמיתית בדברים אלו; כי כדי לעורר את הזולת בדברים — רשאי אדם לדבר אפילו כל שבעים שנות חייו, וכמאמר[206] „כל פיטטיא בישין ופיטטיא דאורייתא טבין״. אבל גם זאת — רק בהסברים של עבודה.

(כ״ק אדמו״ר מהר״ש[207])

ס. אזהרה גדולה לכל הלומד תניא, שלא יחכם בהתחכמות של סכלות להרחיב בו הדיבור, לדקדק בתיבותיו ואותיותיו ולהשכיל בהן השכלות הבדויות מלבו, כי לבד זאת שלא יגיע לעומקן ואמיתתן של הדברים, וקרוב יותר שאין האמת כן בכוונתו הק׳ — הנה זה גורם הפסק הלימוד, וגם מוציא את לימוד התניא מכוונתו האמיתית[208].

ואף שאין לך תיבה ואות בתניא שאין בה תלי תילים של כוונות בעמקי סתרי התורה — הרי כוונות אלו היו ידועות רק לרבותינו הק׳ (כגון ביאורי אדמו״ר הצ״צ על איזה פרקים[209], שמהם אפשר להוציא איזה דברים בהבנת התניא), ולא עלינו היא המלאכה הזאת. וגם אם גדולי החסידים נ״ע למדו תניא באופן זה — ודאי הי׳ להם בזה דברי קבלה, ובדרך כלל אין אנו מדברים אודותיהם, והם יושבים בג״ע ונהנין מזיו תורתן ועבודתן כו׳.

(כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב[210])

סא. הדיוק בכל תיבה — לאנשים כערכנו — הוא רק לאחר בקיאות בכמה ספרי ומאמרי חסידות.

(כ״ק אדמו״ר[211])

סב. ספר התניא הוא כחומש. כל ישראל, מגדול שבגאונים עד הקטן שבקטנים, לומדים חומש, וכל אחד לפי ערכו יודע מה שיודע, ואין שום אחד יודע מאומה, וכל הגדול יותר יודע יותר הפלאת המושג.

וכן הוא בספר התניא, שאנו רואים בו שני כחות מובדלים זה מזה: ע״ד הפשט — בכח כל אדם ללמדו ולהבינו בנקל (אף שבאמת „עמוק עמוק מי ימצאנו״[212]), אולם כשבאים להעמיק בלימודו — אין מבינים בו דבר.

וכן הוא בענין האור האלקי שבתניא (שהרי מלבד השכל המופלג שבספר התניא, עצם ההשכלה ועושר ההשכלה, ניכר בו גם אור אלקי) — שלפעמים זוכים בעזהי״ת לראות משהו מאורו, ואזי שורר אור, אבל על־פי רוב

---

197) ראה שבת קד, א. **198)** רשימת כ״ב אייר תרנ״ו (רשימות אדמו״ר מוהריי״צ חוברת יא ע׳ כה). **199)** אגרות־קודש ח״ד ע׳ עב. **200)** ראה סה״ש קיץ ה׳ש״ת ע׳ 144. תו״מ תשמ״ט ח״ג ס״ע 68 ואילך. אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ב ע׳ תשכ. סה״ש תורת שלום ע׳ 243. **201)** סה״ש תר״פ־תרפ״ז (הוספה) ע׳ 291. **202)** אין הכוונה בזה להבנה כפשוטה, אלא להבנה שהיא באופן שהלומד מתעצם עם הענין הנלמד. וכהסיפור (סה״ש שם ע׳ 112) שע״י ניגון פעל אדה״ז פתיחת המוחין אצל גאוני שקלאוו, ותירץ בזה את כל קושיותיהם (כ״ק אדמו״ר — תו״מ חנ״ו ע׳ 84). **203)** ע״ד שמצינו בתנ״ך — ראה מלכים ב ג, טו (כ״ק אדמו״ר — שם ריש ע׳ 85). **204)** סה״ש תש״ד ע׳ 93. **205)** ראה לעיל אות א. **206)** ירושלמי סוף ברכות. **207)** אגרות־קודש אדמו״ר מוהרש״ב ח״ב ע׳ תשכ (צויין ב„מראה מקומות, הגהות והערות קצרות״). אגרות־קודש אדמו״ר מוהריי״צ ח״ג ע׳ תט. סה״ש תש״ב ע׳ 83 ואילך. **208)** בביאור טעם אזהרה זו (דלכאורה מאי שנא משאר ספרים שנכתבו ברוה״ק, שנכלל בהם בדרך ממילא כל הסברה והשכלה שהיא נכונה כשלעצמה, גם אם המחבר לא התכוון אלי׳) — עיין סוף הקדמת הרמב״ן לפירושו עה״ת (ושם: „ואני הנני מביא בברית נאמנה .. עצה הוגנת לכל מסתכל בספר הזה לבל יסבור סברה ואל יחשוב מחשבות בדבר מכל הרמזים אשר אני כותב בסתרי התורה, כי אני מודיעו נאמנה שלא יושגו דברי ולא ייוודעו כלל בשום שכל ובינה, זולתי מפי מקובל חכם לאוזן מקובל מבין, והסברא בהן איוולת .. כי לא תבואהו בסברותיו רק רעה, כי ידברו אל ה׳ סרה אשר לא יוכלו כפרה .. אל יהרסו אל ה׳ לראות כי ה׳ אש אוכלה הוא א־ל קנאות .. בגדול ממך אל תדרוש, בחזק ממך אל תחקור, במופלא ממך בל תדע, במכוסה ממך בל תשאל, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק בנסתרות״) (כ״ק אדמו״ר — אגרות־קודש חכ״ג ע׳ ערב). **209)** נדפסו בקיצורים והערות ע׳ מא ואילך. **210)** אגרות־קודש אדמו״ר מוהרש״ב שם. **211)** אגרות־קודש חכ״ג ע׳ קיז. **212)** קהלת ז, כד.

השגתו היא באופן חלק ופשוט ובקול דממה דקה, כאילו אין כאן אלא שכל גלוי, ואין ניכר האור האלקי שבו[213].

וטעם הדבר – לפי שאין לנו חוש בהשגת אלקות, ואין אנו יודעים להשיג השגה אלקית:

ההשגה העליונה ביותר שביכלתנו להשיג – היא השגה מופשטת, דהיינו השגת השלילה, ובזה ידוע שהשגה זו באה אחרי הידיעה דוקא, וככל שתהי' הידיעה בעומק יותר, כך תתגדל אח"כ ההפשטה ביותר; הרי שבנין ויסוד ידיעת השלילה הוא לפי ערך ידיעת החיוב. אבל אור המובדל, שאין לו שום אחיזה בחיוב – הקדמת ידיעת החיוב לא תוסיף ולא תגרע בו מאומה, מאחר שאינו לא מיני' ולא כערכו כלל[214], ולכן אין ביכלתנו להשיגו כלל.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[215])

סג. לאחר לימוד כל פרק בספר התניא, יש לקחת ולהפיק ממנו את תוכן הענין – אם יש בו דרך עבודה, התבוננות פרטית או עצה פרטית.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[210])

סד. הרשב"ץ הי' נוהג לעשות על כל דבר ר"ת. על תומכי־תמימים אמר: שני תוי"ן, ר"ת תהלים תניא. יש לומר תהלים כפי שלומדים תניא, וללמוד תניא כפי שאומרים תהלים. כל ישראל אומרים תהלים ואין איש יודע את הפשט, וכן הוא בתניא.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[216])

סה. אין ללמוד את ספר התניא בתור „ספר מוסר", ובוודאי לא בתור „השכלה". ספר התניא אינו ספר מוסר ואינו ספר השכלה.

(כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[217])

סו. לימוד ספר התניא בעיון צריך להיות מתוך שימת לב לא רק לתוכן הפיסקא הנלמדת, אלא גם להבנת ההמשך והשייכות של כל שורה ופיסקא לתוכן כללות הפרק, לתוכן כללות החלק ולתוכן כללות הספר.

(כ"ק אדמו"ר[218])

סז. אין צורך לומר שראוי לאדם להיות בקי בתניא[219].

(כ"ק אדמו"ר[220])

213) והרי זה ממש בדוגמת החיות האלקי שבעולם, המחי' כל נברא ונברא בפועל בחיות פרטי (כמ"ש (נחמי' ט, ו) „ואתה מחי' את כולם"), ואעפ"כ הנברא הוא מציאות יש ממש. **214)** ומה שהאור המובדל שייך גם הוא אל הכלים (כמו אוא"ס הסוכ"ע במציאות יש התחתון) – אין זה בסיבת שייכות הכלים אל האור, כי אם בסיבת הרצון המיוחד מלמעלה שתהי' לו שייכות אל הכלים. **215)** סה"ש תורת שלום ע' 170. אגרות־קודש ח"ג ע' לה. אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסז. קיצורים והערות ע' קכו. **216)** סה"ש תש"ח ע' 163. **217)** סה"ש חורף ה'ש"ת ע' 404. **218)** תו"מ חמ"ט ע' 87. **219)** ראה גם סה"ש תרח"ץ ע' 269. **220)** לקו"ש ח"ד ע' 1369.